

Ad hoc notat 16

Dagtilbud, foreløbig oversigt over værdisatte fokusemner for udviklingen af den institutionaliserede pædagogiske indsats for de 0-6 årige

Analyse og tekst: Bo Birk Nielsen, cand.psych., (lektor ved pædagoguddannelsen), og Per Kjeldsen, cand.pæd.psych. (leder af SOPHIA). Hjælp med research: Erik Sigsgaard, cand.pæd.pæd., (lektor og forsker ved UCC).

Dette ad hoc notat indgår i SOPHIAs løbende hovedprojekt: *SOPHIAs bud på fremtidens uddannelsessystem – fra vuggestue til universitet*. Notatet er af foreløbig karakter og afløses ultimo 2012 af et fyldigere notat. Nærværende notat mangler eksempelvis eksemplariske afsnit og teoretiske, forskningsmæssige og erfaringsbegrundede referencer. Notatet er udarbejdet i ad hoc form forårsaget af Børne- og Undervisningsminister Christine Antorinis initiativ med etableringen af udviklingsprojektet NNS, idet vi finder det relevant at gøre opmærksom på vores arbejde med et delresultat.

Overordnede værditænkninger

Nedenstående "værdisatte fokusemner" er afledt af de overordnede værdier, der synes at have været fremherskende i Norden også i forhold til småbørnsområdet, 0 – 6 år. (SFO området vil blive behandlet i et notat om folkeskolen). De overordnede værdier vil blive behandlet i et særskilt notat – men det kan her nævnes at udgangspunktet er – med "velfærdsstaten og likhedsidealene" (frihed, lighed og fællesskab eller åndsfrihed, ligeværd og solidaritet) som platform – "fire sentrale trekk - tilgangen til 1: fri uddanning og måter å hindre sosial eksklusjon på. 2: enhetsinstitutionen, der det er et overordnet mål at alle skal kunne gå i samme institusjon, 3: vektleggingen av demokratiske verdier, 4: betydningen av lokalsamfunn og likeverdighet (lokal forankring)." (Maria Øksnes, pædagog og PhD, lektor og forsker, Trondheim¹)

I nordisk sammenheng er "sosial integrasjon en av velfærdsstatens og barnehagens kjennetegn. I dette ligger en sosial-pedagogisk tradisjon i motsetning til det vi ser av tendenser mot en skolifisering av barnehagens mandat, innhold og arbeidsoppgaver. Det kan lett oppstå faglige og ideologiske konflikter når barn betraktes som fremtidskapital og barnehagen som en læringsarena skal forberede barnet på denne fremtiden." (Einar Juell, seniorkonsulent, avdeling for profesjonspolitik, Utdanningsforbundet, Norge)

Det hele drejer sig om professionelles og forældres ansvarlighed kontra regnskabspligt.

Fokusemner

1. At bryde den sociale arv

Det synes at være en fælles værdi i de skandinaviske lande, at man gennem det udviklings- og institutionelle miljø tilstræber at bryde den sociale arv. Det ser også ud til, at der sker med meget forskellige resultater, og uden at der i nogle af landene synes at være tilfredshed med

---

¹ Har netop på dansk udgivet: Legens flertydighed – i en institutionaliseret barndom.

de hidtidige resultater. Der synes heller ingen tvivl om, at det arbejde, der gøres i 0-6 års alderen i de såkaldte dagtilbud, er af altafgørende betydning for langsigtet at få brudt den sociale arv. Hvis man ser bort fra børn med svære fysiske og psykiske sygdomme eller handicaps, er følgende tilsyneladende de vigtigste komponenter i arbejdet med at bryde den sociale arv:

Fysisk sundhed, herunder immunforsvar, primært via kost, påklædning og udeliv samt sproglig påvirkning/udvikling og almen psykisk sundhed. Det er påvist, at uhensigtsmæssig kropstemperatur, hyppige luftvejsinfektioner, specielt i næse og svælg, og mellemørebetændelse eller tilsvarende er en væsentlig negativ faktor i relation til den sproglige udvikling og evnen og lysten til at udtrykke sig sprogligt.

Det er endvidere påvist ved adskillige undersøgelser, at kosten spiller en stor rolle for både opbygning af et godt immunforsvar og af den kropslige udvikling, men også af behovet for og motivationen til at bevæge sig og bruge kroppen til grænsen for sund belastning.

Der er altså en række afledte værdier, når man opprioriterer brud på den sociale arv.

2. Pædagoguddannelsen til vuggestue og børnehave

Bemærkningerne i 1. må nødvendigvis sætte fokus på pædagoguddannelsens dannelses-aspekt. Det nytter ikke, at de under 1. nævnte mål for optimerede liv for småbørn blot omsættes til mål for udviklingen af specifikke faglige kompetencer hos pædagogerne. Der er i stedet tale om, at pædagogerne skal uddannes og efteruddannes med en stærk kombination af didaktiske kompetencer og holdningsmæssige funderinger, som gør det muligt og relevant for pædagogerne at udvise en offensiv professionel adfærd over for de pågældende "sundheds-elementer" som nævnt i 1. samt være motiverede til og fagligt forstå betydningen af løbende anvendelse af talesproget fra den voksne til børnene, og så før børnene selv har et talesprog! Sker dette i institutionen og i et tæt samarbejde med forældrene er det den bedste garanti for et ryk i arbejdet med at bryde den sociale arv.

3. Institutionsmiljøet

1. og 2. afleder en bevidstgørelse (og effektivering) af et værdisæt, der inkluderer eksempelvis nedlæggelse af dagplejen eller krav til pædagoguddannelse af alle dagplejere, for derigennem at sikre, at dagplejen også bliver et offensivt professionelt udviklingsmiljø. Det skal også værdisættes, at alle daginstitutioner får mulighed for tilnærme sig skovbørnehavernes optimale muligheder for udeliv og aktiviteter - som et minimum ved en markant øgning af udearealet ved daginstitutionerne. Der skal også være en hel anden værdisætning i det akustiske miljø (øge sprogdudviklingen og dæmpe støjstress). Endelig er det vigtigt, at man helt forlader stordriftstænkningen. Daginstitutionens skal ikke være for store - og de skal placeres i bomiljøet, som lokale mini-kulturinstitutioner. Jo mere overskuelig institutionen er - jo bedre udvikling for den enkelte.

4. Leg og ikke "leg og læring"

Der synes langt tilbage i tiden at have været enighed om i de nordiske lande, at børns leg havde meget stor værdi. Der er helt klart faglig viden og indsigt, der godtgør, at leg ikke alene fremmer alle de livs- og arbejds måder, man fremover vil lægge øget vægt på som kreativitet, fantasi, problemløsningslyst, innovationsevne, samarbejdsevne m.fl.

I den forbindelse er det ulykkeligt, at man har værdisat det paradokse begreb "leg og læring" og dertil koblede læreplaner. Allerede nu kan man se, at begrebet "leg og læring" har medført

modbegrebet "fri leg", hvilket jo må siges at være en anakronisme, idet leg jo netop defineres som noget anarkistisk og dermed fuldstændig frit. Så fastholder man begrebet "fri leg", har man skabt begrebet "tvungen leg", som man altså bare for pænhedens skyld kalder "leg og læring". De tilkoblede læreplaner er en ligeså stor misforståelse og bør fjernes fra værditænkningen. Planerne er i øvrigt også kunstige i forældresamarbejdet.

Så man bør værdisætte leg som det, der er, og så modsætningsvis også værdisætte begrebet arbejde eller undervisning i ordets bedste betydning. Dvs. af pædagogen planlægger aktiviteter, der har det mål, at et eller flere børn skal lære et eller andet, som det er betydningsfuldt, at de lærer, og som man ikke har garanti for, at de lærer gennem legen. Heraf afledes det, at pædagogerne skal beherske både almen didaktik og funktionsdidaktik, idet man i daginstitutionsområdet ikke bør operere med begrebet fag. Der er tale om en funktionel pædagogik, hvor børnenes meget konkrete og funktionelle tænke måde kræver, at der kortest mulig afstand imellem det, der skal læres, og anvendelsen heraf i praksis. Op til 6 års alderen er det kun de allerfærreste børn, der så småt er begyndt at kunne arbejde abstrakt/konkret eller abstrakt/funktionelt – langt de fleste børn arbejder udelukkende konkret og funktionelt.....

5. Sproglig udvikling

men sproget bringer dem på vej imod det abstrakte. I forlængelse af bemærkningerne under 1, ja så kan der derfor ikke arbejdes for meget med begrebsdannelse og sprog. Så pædagogerne må naturligvis lave periodeplaner for deres arbejde – også med pædagogisk differentierede tænkninger – bare ikke egentlige læreplaner for alle børn.

Så for at bryde den sociale arv, kvalificere samarbejdet med forældrene og sikre børnene en hel og afrundet udvikling kræves en markant værdisætning af det pædagogiske arbejde med den sproglige udvikling. Det betyder at både begrebsdannelsen (sprogets forudsætning) og det hørte og talte sprog dagligt og hele tiden skal indgå i pædagogernes arbejde – også i vuggestuen overfor de mindste børn! Sproglig stimulering består i sin grundsubstans i, at pædagogerne er bevidste om at sætte ord på det, de gør sammen med barnet, både ved aktiviteter og gennem højtlesning. Dette hjælper børn i sprogfattige miljøer til at åbne nogle verdener, de ellers aldrig vil blive en del af.

6. Før-læsning og før-matematik

I denne sammenhæng er det vigtigt at understrege, at børnene i hele aldersspektret 0-6 år udvikler sig så forskelligt (uafhængig af en optimal professionel påvirkning), at der i 6 års alderen må antages at være fra 3-4 års spredning, hvad angår stort set alle udviklingsområder. Det må derfor ikke på noget tidspunkt værdisættes, at børnene generelt skal stifte bekendtskab med bogstaver og tal. (Undtaget de få tilfælde, hvor pædagogerne er helt sikre på, at det pågældende barn er parat til at lege med bogstaver og tal på en måde, der ikke medfører fejlindlæring.) Det må altså ikke være et eller andet mål (og dermed værdi), at flest mulige børn gøres skoleparate gennem formel læring inden for feltet før-matematik og før-læsning. I det hele må den igangværende udvikling med at se børnehaven som et sted hvor børnene skal gøres skoleparate bremses – så det bliver den personlige optimale udvikling af det enkelte barn som en værdi i sig selv med optimale kognitive og kulturelle handlemuligheder, der værdisættes.

7. Skoleparathed

Hvor børnehaveklassen i forhold til etablering af de første børnehaveklasser i Esbjerg tidligt i forrige århundrede meget sent er blevet obligatoriske, er det vigtigt, at man nyvurderer begrebet skoleparathed. Den eneste faktor, der kan tale imod, at et barn følger sine kammerater fra daginstitutionen over i skolen, er manglende social udvikling. Med det nye tiltag om ændring af folkeskoleloven med henblik på øget inklusion og deraf følgende på sigt mindsket segregering af elever med særlige behov fra normalklasse til specialhold/klasser /skoler kan man ikke mere segregere et barn væk fra børnehaveklassen ved at fastholde, at det skal blive et år mere i børnehaven på grund af forskellige kognitive udviklingsmangler! Men det er klart, at barnet kan fungere så dårligt socialt og lege med mindreårige børn i børnehaven, at man må betragte barnet som socialfunktionelt "mindreårig" i forhold til de jævnaldrende kammerater, der starter i skolen.

I den forbindelse kan man lægge en værdi ind i begrebet rullende skolestart, men der er en del ulemper forbundet dermed, så det kan ikke være en sikker måde at løse dette problem på. Så i forlængelse af ønsket om at bryde den sociale arv er det vigtigt, at man alene værdisætter den sociale kompetence, når et barn skal gå fra børnehave til skole.

8. Fysisk og psykisk optimal udvikling

I stedet for læreplaner og "leg og læring" eller andre konceptpædagogiske tiltag i daginstitutionsområdet bør man helt overordnet værdisætte, at alle daginstitutioner og alle pædagoger skal sikre, at alle børns udviklingsmuligheder omfatter det både alment didaktiske og funktionspædagogisk-didaktiske arbejde. Dvs. ingen daginstitution skal kunne slå sig op på at være særligt musisk/musikalsk eller udelivspræget eller anden form for opprioritering af enkeltelementer af børns udvikling. Pædagogerne skal være så bredt fagligt, kompetent uddannede, at de ikke op- eller nedprioriterer dele af børns samlede udviklingspotentiale.

9. Udvikling eller pasning

Man kan stadig høre både politikere og fagfolk (og forældre) udtale sig om daginstitutionsområdet som et sted, hvor man passer børn. Der var ellers udsigt til at udviklingstænkningen ville slå igennem med den voldsomme vækst i antallet af vuggestuer og børnehaver i de tidlige 70'ere – og etablering af den 3-årige pædagoguddannelse. Et eksempel herpå var Det radikale Venstres partiprogram i 1971, hvor man hævdede, at alle børn i alderen 0-3 år skulle i vuggestue, for dermed at kunne blive "udsat" for uddannede pædagogers professionelle arbejde og ikke dagplejeres mere eller mindre tilfældige kompetencer. I lyset af behovet for daginstitutioner og dermed seminariepladser og den økonomiske situation valgte partiet i 1971 at skifte det pågældende afsnit ud i partiprogrammet for i stedet at skrive, at børnene ville have godt af at komme i små hjemlige miljøer ved dagplejemødre, som så med et eller andet kortere kursus sagtens kunne *passé* børnene forsvarligt!

Med flytning af daginstitutionsområdet fra Socialministeriet til Undervisningsministeriet er en 40-årig proces endelig lykkedes. Det må også betyde, at man nu endegyldigt gør op med begrebet pasning og værdisætter begrebet pædagogisk professionel udviklings- og dannelsesinstitution.

Dvs. at man bør værdisætte det pædagogiske arbejde så højt og så markant, at man for eksempel bør overveje at indføre regulær forberedelsestid til pædagogerne, for at man kan sikre en individualiseret optimal pædagogisk tænkning bag det daglige pædagogiske arbejde, herunder et markant løftet forældresamarbejde. Så kunne man måske endegyldigt begrave pasningsbegrebet!

